

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

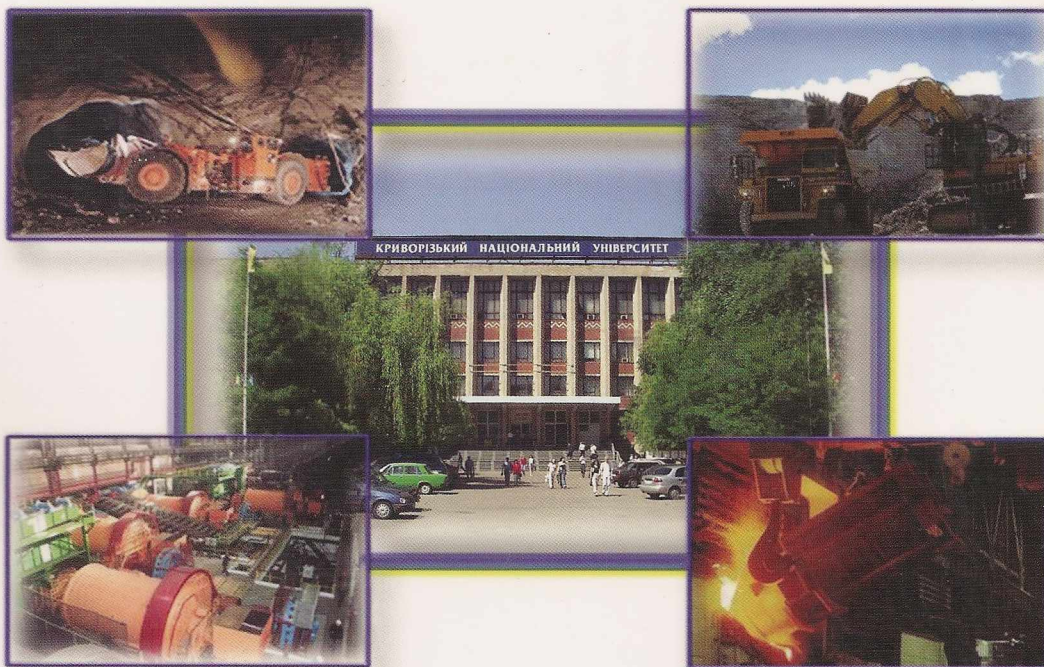
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА**

Т о м 2

22-25 травня 2013 року

Кривий Ріг

УДК 378.147

І. В. ОНИЩЕНКО,

канд. філол. н.,

доцент кафедри теорії і практики початкової освіти

Криворізького педагогічного інституту

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

irina_onischenko@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розкрито сутність мотивації професійної діяльності педагога, проаналізовано сучасні підходи до формування мотивації професійної діяльності майбутніх педагогів, визначено шляхи оптимізації мотиваційної сфери майбутніх фахівців педагогічного профілю.

Ключові слова: мотивація, мотиваційна сфера особистості, мотивація професійної діяльності.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Реформування системи вищої освіти зумовлює посилення уваги дослідників до підвищення фахової компетенції майбутніх спеціалістів, забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці, створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості. Сучасна педагогічна система освіти покликана забезпечити підготовку висококваліфікованого фахівця, що володіє високою пізнавальною активністю, вміє користуватися і нарощувати наявний освітній потенціал, готового до постійного професійного самовдосконалення та саморозвитку.

Процес підготовки майбутніх фахівців у педагогічній галузі передбачає не тільки засвоєння теоретичних знань, а й формування мотивації до професійної діяльності, посилення якої сприяє активізації, оптимізації та інтенсифікації навчального процесу у вищій школі. Слушно зауважує Є. Коваленко, що ефективна мотивація студентів у ВНЗ є одним із способів підвищення якості процесу навчання, який знімає проблеми напруженості в процесі навчання, створює атмосферу позитивного емоційного настрою й співробітництва учасників педагогічного процесу, орієнтує тих, кого навчають, на практичний смисл їхньої навчальної діяльності, підвищує оцінку особистості серед оточуючих [3, с. 69].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з формуванням мотивації професійної діяльності майбутніх педагогів, останнім часом є актуальними. Підвищена увага дослідників до даної проблеми цілком зрозуміла, адже саме мотиваційний компонент навчання не тільки забезпечує високі результати при безпосередньому педагогічному впливові, але й гарантує пролонговану пізнавальну активність тих, хто навчається, в їх майбутньому та в будь-яких ситуаціях життєдіяльності.

Вивченням сутності, природи, структури мотивів займалися М. Алексеева, Л. Анциферова, В. Асеев, Л. Божович, Б. Додонов, В. Ковальов, С. Занюк, Є. Ільїн, А. Маркова, Н. Морозова, С. Москвичов, Л. Славіної, І. Смолин, Х. Хекхаузента ін. Закономірності формування мотиваційної сфери особистості висвітлювалися в працях М. Алексеевої, Л. Анциферової, В. Асеева, А. Асмолова, М. Батуріна, Л. Божович, Л. Бороздіної, О. Брушлинського, Л. Бурлачука, Б. Вайнера, В. Вілюнаса, О. Леонтєва, А. Маркової, М. Матюхіної, Ю. Орлова, Д. Рассела, С. Рубінштейна, Б. Такмана, Х. Хекхаузена та ін.

Питання формування мотивації до професійної діяльності майбутніх фахівців досліджували В. Апельт, А. Бакурадзе, В. Безруков, А. Вербицький, Д. Грищенко, Р. Гуревич, Е. Зеєр, Є. Ільїн, Л. Кандибович, С. Каверін, Е. Климов, Т. Ладзіна, А. Маркова, Н. Нестерова, А. Овчаренко, А. Печников, М. Сметанський, В. Шахов, Н. Ярошенко та ін. Вплив мотивації у навчальній діяльності студентів на їх професійне становлення були предметом дослідження В. Білоус, Ю. Богомолової, С. Занюк, К. Котова, О. Коваленко, Т. Чаусової та ін. Вивченням питань формування професійної мобільності майбутніх педагогів займалися Н. Василенко, Л. Горюнова, С. Каплина, Н. Коваліско, С. Кугель, Н. Мерзлякова, Е. Сайфутдінова, Л. Сушенцева, І. Шпекторенко та ін.

Однак, можна констатувати, що проблема формування мотивації професійної діяльності у майбутніх фахівців педагогічного профілю й досі залишається недостатньо дослідженою, й, відповідно, актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування психолого-педагогічних умов формування мотивації професійної діяльності майбутніх педагогів, визначення шляхів оптимізації мотиваційної сфери майбутніх фахівців педагогічного профілю.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Складність, комплексність, багатоаспектність, теоретична і практична значущість проблеми мотивації зумовлює численність підходів до розуміння її сутності, природи, структури. Зокрема поняття мотивації розглядають як «сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, його початок, спрямованість і активність» (Р. Немов), «складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини – її поведінки, діяльності» (Л. Міхеєва), «сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини» (С. Занюк), «багатомірне утворення окремих мотивів, потреб, цілей, намірів, інтересів, ідеалів, цінностей» (А. Маркова), «сукупність причин психічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її початок, спрямованість і активність» (Н. Ліфарєва), «сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації» (А. Колот), «спонукання до виконання тієї чи іншої дії, вчинка, які викликають активність особистості і визначають її спрямованість» (Е. Коваленко) та ін.

Мотивація є одним з системоутворювальних компонентів професійної діяльності. Дослідники по-різному трактують поняття «мотивація професійної діяльності», зокрема як «якість особистості, що являє собою систему мотивів до діяльності з виконання професійних функцій, що вимагають інтеграції спеціальних знань, умінь і навичок» (Ю. Богомоллова), «те, заради чого людина діє, до чого вона готова, прагне, на що налаштована, заради чого розвиває свої професійні здібності» (А. Маркова), «система внутрішніх спонукань, що викликають трудову активність людини, направляють її на досягнення професійних цілей та регулюють структуру та функції діяльності» (В. Дружинін), «сукупність всіх спонук, які детермінують і регулюють процес професійного і особистісного розвитку» (Ю. Агарков) та ін.

Усі професійні мотиви можна об'єднати в чотири групи:

- 1) мотиви розуміння призначення професії;
- 2) мотиви професійної діяльності (діяльнісно-процесуальні і діяльнісно-результативні);
- 3) мотиви професійного спілкування (мотиви престижу професії в суспільстві, соціальної співпраці в професії, міжособистісного спілкування в професії);
- 4) мотиви прояву особистості в професії (мотиви розвитку і самореалізації особистості і розвитку індивідуальності в професії) [5, с. 97].

Мотиви професійної діяльності є внутрішніми спонуканнями, що визначають спрямованість активності людини в професійній поведінці в цілому та її орієнтації на різні сторони як професійної, так і позапрофесійної сфери, та характеризуються як компоненти складно ієрархічно структурованої системи професійної мотивації, в яку входять покликання, професійні наміри, потреба в професійній праці, професійна схильність, ціннісні орієнтації, мета, домагання, очікування, смисл, установки, готовність до професійної діяльності, професійні інтереси і потреби, спрямованість, задоволеність професійною діяльністю [5, с. 97].

Погоджуємося з думкою Т. Васецької, що успішність професіоналізації студента залежить від наявності таких мотивів, як бажання, потреба реалізувати свій внутрішній потенціал в оволодінні професією; потреба реалізувати свої життєві цінності відповідно до цілей професійної діяльності. Ці мотиви визначають два рівні активності студента в навчально-професійній діяльності, зокрема, вищий рівень (навчально-професійна діяльність приносить радість творчості; відбувається формування культури розумової і професійної діяльності) та виконавчий рівень (студент є лише „споживачем культури”, який копіює зразки виконання навчальної діяльності з інших авторитетних осіб). Дослідниця зауважує, що для того, щоб допомогти студенту перейти на вищий рівень, потрібно на першому етапі адаптації формувати прагнення до саморозвитку, високу працездатність, принциповість, сумлінність, відповідальність, психологічно підтримувати в переборенні труднощів самостійного життя, у становленні комфортних взаємин із однокурсниками та викладачами [1, с. 128-129].

Вважаємо, що мотивація професійної діяльності є динамічною системою, що змінюється відповідно до етапів професійного становлення особистості. Розвиток мотивації професійної

діяльності полягає у зміні значущості окремих мотивів, а також у переході від нерегульованої до чітко організованої структури мотивації професійної діяльності, де значущі взаємозв'язки між її елементами визначають характер професійної спрямованості майбутнього педагога.

На нашу думку, ефективними шляхами забезпечення стійкої професійної мотивації студентів є: 1) ознайомлення студентів із обраним ними фахом, з сучасними вимогами, які він висуває до умінь і навичок майбутнього фахівця; 2) розкриття перед студентами суспільної значущості майбутньої професійної діяльності і необхідності розвитку своїх професійних якостей; 3) створення уявлень про модель особистості успішного професіонала, усвідомлення ближніх і перспективних цілей професійного навчання; 4) організація зустрічей з визнаними спеціалістами, з випускниками минулих років; 5) проведення дискусій, «круглих столів», вікторин; 6) формування у студентів установки на власну активність і самопізнання як основу професійного самовизначення; 7) вироблення вмій і навичок оволодівати сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями і творчо застосовувати їх на практиці.

Професійна мотивація включає не тільки усвідомлені і неусвідомлені мотиви, але і світогляд, переконання, ідеали, установки особистості, схильності, бажання, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації, особистісний сенс, тобто все те, що спонукає і спрямовує професійну діяльність і оволодіння нею, є її стрижнем. С. Занюк зазначає, що кожен викладач, прагнучи посилити мотивацію своїх студентів, повинен працювати у трьох площинах: задіяти якомога більшу кількість мотивів; збільшити спонукальну силу кожного з цих мотивів; актуалізувати ситуативні мотиваційні фактори [2, с. 18].

Г. Ковальчук підкреслює, що мотив учіння та мотив професійної діяльності у студентів виникає в повному обсязі лише тоді, коли навчальний процес організується і провадиться на основі педагогіки співробітництва із застосуванням технології особистісно орієнтованого навчання, коли забезпечується суб'єктність студента у процесі навчання [4, с. 40].

Вважаємо за доцільне виділити такі основні психолого-педагогічні умови формування мотивації професійної діяльності педагога є:

- забезпечення професійної спрямованості навчального процесу;
- розвиток глибокого інтересу до змісту педагогічної професії;
- включення майбутніх педагогів у професійно-педагогічну діяльність;
- забезпечення позитивної мотивації навчання;
- формування знань, умінь і навичок необхідних для професійного саморозвитку;
- застосування діяльнісного підходу до розвитку потребо-мотиваційної сфери особистості студента;
- сприяння самостійності та творчості у професійній діяльності.

Висновки. Отже, важливим завданням підготовки майбутнього вчителя є розвиток професійно-педагогічної спрямованості особистості, у структурі якої важливу спонукаючу роль відіграє мотивація до професійної діяльності. Проведений аналіз показав, що успішність процесу формування мотивації професійної діяльності залежить від професійної самоактуалізації, потреби реалізувати свій внутрішній потенціал в оволодінні професією.

Література

1. Васецька Т. Становлення професійної мотивації у студентської молоді / Т. Васецька // Вісник інституту розвитку дитини. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія : збірник наукових праць. Вип. 14. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 125-131.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації: [навч. посіб.] / С. С. Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
3. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения: инженерная педагогика / Е. Э. Коваленко. – Харьков: УИПА, 2002. – 158 с.
4. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г. О. Ковальчук – К.: КНЕУ, 1999. – 128 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Знание, 1996. – 308 с.